

שהיא היתה קמח, ולא כשהיא במצבה הנוכחי שהיא שאור המגובל במים.

אלא שעדיין קשה בין לרבי מאיר ובין לרבי יהודה: **ולישקול פורתא** סולת מתוך הכלי של העשרון, לאחר שנמדד, **וליהמצייה** לאותו קצת היטב **מאבראי**, מחוץ לכלי [במקום חמימות, או שיטמון אותו בתוך עיסה מחומצת, עד שיתחמץ יפה], **וליתיה**, לשאור המחומץ היטב, ויחזירנו לכלי המדידה שבו נתונה הסולת, **ונילושיה** וילוש את הסולת **בהדיה**, יחד עם השאור. ומדוע אמר רבי מאיר שבודה שאור בתוד העשרון עצמו, ומדוע אמר רבי יהודה שמביא שאור מביתו?

ומשנינן: זה שלא עושים כך, הוא משום **גזירה**, **דלמא אתי**, שמא יבוא הרואה, שרואה כיצד מביאים שאור מבחוץ ומכניסים אותו לכלי מבלי למדוד, לכלל טעות, שאפשר להוסיף את השאור על העשרון, ואין השאור נכלל במידת העשרון, ויבוא **לאיתווי** לשאור **מעלמא**, ולהוסיפו על העשרון.

הילכך, לרבי מאיר עדיף שיבדה אותו מתוכו, ולרבי יהודה עדיף שיביא מביתו.

תנו רבנן: אין מחמיצין את שתי הלחם ואת א-ד לחמי חמץ של קרבן תודה **בתפוחים**.⁽¹⁵⁾ הואיל שתפוחים אינם מחמיצים היטב את העיסה.

משום רבי חנינא בן גמליאל אמרו: מחמיצין בתפוחים.

רב כהנא מתני לה, לדעה שמחמיצין בתפוחים, **ברבי חנינא בן תרדיון** בשם רבי חנינא בן תרדיון [במקום רבי חנינא בן גמליאל].

והוינן בה: **כמאן אזלא הא דתנן** במסכת תרומות: **תפוח של תרומה שריסקו, ונתנו בתוך העיסה של חולין, וחיימצה** לעיסה בתפוח — **הרי זו העיסה אסורה** משום תרומה, שאין התרומה בטילה ברוב החולין משום שהשאור עשוי לטעם, ולא בטל כוחו.

כמאן, האם לימא שמשנה זו **רבי חנינא בן גמליאל היא**, ולא **רבנן**, שאמרו אין מחמיצין בתפוחין משום שאינם מחמיצים היטב?

ומשנינן: **אפילו תימא** שמשנה זו **רבנן** היא. כי נהי דחמץ גמור לא הוי בחימוצו של

כתבו התוספות דעה אחרת, שמי פירות לבדם עושים חמץ נוקשה, ומי פירות מעורבים במים עושים חמץ גמור. ובדעת הרמב"ם כתב הלקוטי הלכות בזבח תודה, שמי פירות לבדם אינם עושים כלל חימוץ, ומי פירות בתערובת מים עושים חמץ גמור, ולדבריו קשה הגמרא שאומרת שלרבנן מחמיץ בתפוחים הוא חמץ נוקשה, ובמה מדובר? אם החמיץ רק בתפוחים, לדעת הרמב"ם זה כלל לא חמץ, ואם עירב מים,

השאור נמדד כפי שהוא עכשו ולא כמו קמח. ורבי מאיר חולק וסובר, שאף על פי שצריך שאור כדי לחמץ, מכל מקום השיעור הוא בעשרון סלת, ולא מתחשבים במה שתפח השאור לאחר מכן.

15. בדין חימוץ במי פירות, דעת רבינו תם שמי פירות לבדם אינם מחמיצים כלל, ומי פירות מעורבים עם מים עושים חמץ נוקשה, ועוד

אינו יכול לקמוץ אלא כשאינו נותן בעיסה מים, ואז קשה הקמיצה, לפי שהיא חריבה לגמרי.

ודחינן: לא נחלקו בכך. אלא דכולי עלמא סוברים — כמות שהן עכשו משערינן. ובזה נחלקו:

דמר, רב יצחק בר אבדימי, סבר, פירוש "חריבה" האמור במנחת חוטא — חריבה משמן. אבל יכול ליתן בה מים. ולפיכך קל לקמוץ אותה, לפי שיעורו של קומץ עכשו.

ומר, רבי אילא, סבר, חריבה מכל דבר צריכה להיות, שאפילו מים אין נותנין בה, ולכן קשה לקומצה.

תנן התם במסכת עוקצין: בשר העגל שלא היה בו שיעור כביצה, שהוא השיעור שבו אוכל מקבל טומאה, ויכול לטמאות אחרים בטומאת אוכלים, שנתפה, שכך דרכו של בשר עגל שהוא רבה בקדירה, ועמד על שיעור כביצה, וכן בשר בהמה זקינה, שדרכו להצטמק, שנתמעך — משתערוין לכמות שהן.

ונחלקו אמוראים בפירוש "כמות שהן", האמור במשנה זו.

רב ורבי חייא ורבי יוחנן אמרי, משתערוין כמות שהן עכשו.

תפוח, חמץ נוקשה מיהא הוי, וחימוץ שכזה דיו לאסור את עיסת החולין משום איסור התרומה של התפוח.

אמר רבי אילא: אין לך מנחה הקשה לקמיצה יותר ממנחת חוטא, שהיא חריבה, וקשה לקמוץ ממנה בשיעור מדויק, כי כשהוא מוחק את הקומץ באגודלו מלמעלה, וכשהוא מוחק באצבעו הקטנה מלמטה, נושר מן הקמח יותר מדאי, ונמצא שחסר שיעור הקומץ.

רב יצחק בר אבדימי אמר: מנחת חוטא מגבלה במים, וכשרה בגיבול במים, לפי שלא אסרה תורה אלא ליתן בה שמן, ולא מים, הילכך אין קושי לקומצה.

והוינן בה: לימא שכולם סוברים שיכול לגבל את העיסה במים, שלא אסרה תורה אלא ליתן בה שמן בלבד. ובהא קא מיפלגי:

דמר, רב יצחק בר אבדימי, סבר — כמות שהן עכשו משערינן¹⁶ למידת הקומץ, ולכן יכול לקמוץ את הקומץ בקלות, לאחר שגיבל את העיסה במים.

ומר רבי אילא סבר — לכמות שהיו קמח בלבד משערינן, ולכן אם יגבל את העיסה במעט מים, ותעשה עיסה עבה, ויפחת נפחה, או אם יתן בה הרבה מים ותעשה רכה ויגדל נפחה, לא יתקבל בקמיצה שיעור קומץ של קמח שלא התערב במים. ולכן,

16. מבואר ברש"י שפסול הקמיצה במנחת חוטא משום שהקומץ חסר או יתר. ומקשה החזון איש, הרי לא נאמר בתורה שיעור כמה סלת צריך להכנס בקומצו של הכהן, ואם כן, מה שייך לומר שנכנס יותר מדי או פחות מדי.

אם כן, זה חמץ גמור! וכתב הזבח תודה, שמדובר שהחמץ במי פירות לבד. ואף שאין זה חמץ, מכל מקום, כיון שניתן טעם בכל העיסה, אוסר את העיסה, כמו תבלינים של תרומה. ולשון הגמרא 'נוקשה מיהא הוי' אינו מדויק.

ותפח לכביצה, אינו מקבל טומאה ואינו מטמא. ובשר הזקינה שהצטמק מכביצה, עדיין יכול לקבל טומאה, ולטמאות אחרים.

מיתיבי מהא דתניא: **בשר העגל שלא היה בו כשיעור ביצה, ותפח ועמד על כשיעור ביצה** — הרי הוא **טהור לשעבר**. (17) שאם נגעה בו טומאה לפני שתפח, הרי הוא טהור. **וטמא מיכן ולהבא**, שיכול לקבל טומאה ולטמאות אחרים, משום שלאחר שתפח הרי הוא כביצה. וקשה לכל אלו האמוראים שאמרו ש"לכמות שהיו הן משתעריין" ולא "לכמות שהן עכשו"?

דהיינו, שאם יש עתה בבשר העגל שיעור של כביצה, הרי הוא נטמא, ומטמא בטומאת אוכלין, אף על גב ששיעורו כביצה הוא תוצאה מזה שתפח. וכמו כן, בשר הזקינה שהיה כביצה והצטמק לפחות מכביצה, אינו מטמא עתה, משום שעתה אין בו את השיעור הראוי לטמאות.

ואילו **שמואל ורבי שמעון ברבי וריש לקיש אמרי: משתעריין לכמות שהיו לפני שתפחו** או הצטמקו.

הילכך, בשר העגל שלא היה בו כביצה,

ותירצו המשנת **רבי אהרן** [טהרות סימן מ'] **והמנחת אברהם** שדעת הרמב"ם שכל נידון הסוגיא הוא האם כשחצי כזית נבילה תופח ונהיה כזית. האם זה כזית 'נבילה' או שמא הנבילה היא רק חצי כזית, והחצי השני זה מים, אולם כל זה כשאנו רוצים להגיד שיש כאן כזית נבילה או כזית מן המת, על זה אנו אומרים שהתפיחה אינה מצטרפת להיות כמו מת בעצמו או נבילה בעצמה. אבל על כל פנים, יש לנו פה אחרי התפיחה כביצה אוכל, ואם זה יקבל עכשו טומאה ויגע בדבר אחר, ודאי שיטמאנו, שהרי כביצה 'אוכל' טמא נגע במשהו אחר, וטמאו. ולכן מה שפסק הרמב"ם שבשר העגל שתפח ועמד על כביצה, משתער כמות שהוא, הכוונה היא, אם נטמא אחרי שתפח, נחשב שיש כאן כביצה אוכל טמא, ורק אם תגע טומאה בחצי ביצה אוכל, ואחר — כך יתפח ויהיה כביצה, זה יהיה קשור לנידון הסוגיא האם משערים כפי שעכשו או כמו שהיו, מפני שבאופן זה אנו רוצים להשתמש היום במה שהיה אתמול, והסוגיא אצלנו שמביאה ברייתא זו ותולה את זה בשאלה של כמו שהן עכשו או כמו שהיו,

17. הרמב"ם פרק ד' מטומאת אוכלין הלכה ט' כתב בשר העגל שתפח משתער כמות שהוא. וקשה, הרי אם לא היה בו שיעור מלכתחילה, אינו מטמא אלא מדרבנן ומדוע סתם הרמב"ם הדין ולא פירש שאינו אלא מדרבנן. ותירץ בחידושי הגרי"ז שהרמב"ם פוסק שלגבי קבלת טומאה, אוכל מקבל טומאה בכל שהוא, וכל מה שצריך כביצה זה כדי לטמאות אחרים. וכיון שפסק הרמב"ם בפרק ז' מהלכות אבות הטומאות שאוכל מטמא אוכל אחר רק מדרבנן, לכן לא הוצרך הרמב"ם לפרש פה שזה מדרבנן, מפני שלדעתו כל הנושא של אוכל מטמא אוכל אינו אלא מדרבנן. אמנם תירוץ זה מסביר את הרמב"ם רק אם נאמר שכפי שאוכל מטמא אוכל זה רק מדרבנן, כן הדין שאוכל מטמא משקה זה רק מדרבנן, וכן סובר המקדש דוד בדעת הרמב"ם. אבל החזו"ן — איש [בהוספות בסוף טהרות] חולק, וסובר שלדעת הרמב"ם אוכל מטמא משקין מן התורה, ואם כן, חזרה הקושיה למקומה, מדוע לא כתב הרמב"ם שדין זה הוא מדרבנן? ותירוצו של הגרי"ז לא מספיק, דעדיין יש נפקא מינה אם נגע האוכל במשקה.

הפיגול והנותר, ואפילו כשלא נטמאו כלל, שיטמאו את הידים, ומשמיעה לנו המשנה שאם היה בשר עגל פיגול או נותר פחות מכביצה, ותפח והגיע לשיעור כביצה, הרי הוא מטמא מכאן ולהבא את הידים.

והיתה המשנה צריכה לומר זאת, כי **סלקא דעתך אמינא, הואיל וטומאת פיגול וטומאת נותר רק טומאה דרבנן היא**, אם כן, כולי האי, שתחילה לא היה בו שיעור ולאחר מכן תפח לכשיעור, **בדרבנן לא עבוד רבנן** תקנה שיטמא את הידים על ידי שישתער לכמות שהם עתה, **קא משמע לן** שאפילו בטומאה דרבנן משתערין לכמות שהוא עכשו.

תא שמע ממה ששינונו: בשר בהמה זקנה שהיה בו שיעור כביצה, ונטמא, וצמק לפחות מכשיעור, הרי הוא "טמא לשעבר", וטהור מכאן ולהבא. ומוכח שמשתערים לכמות שהן עכשיו.

אמר רבה: כל חיבא דמעיקרא הוה ביה שיעור, והשתא לית ביה שיעור — הא לית ביה. (19) ופשוט שמשערין לכמות שהן.

ומתצינן: הטומאה היא אינה אלא **מדרבנן**. (18) לפי שמן התורה כמות שהיו משערים, והרי לפני שתפח לא היה בו שיעור כביצה.

ומקשינן: **אי הכי**, שכל טומאתו היא רק מדרבנן, **אימא סיפא, וכן בפיגול וכן בנותר**, אם בתחילת היותם לנותר ולפיגול לא היה בהם שיעור כזית, ותפחו לשיעור כזית, הרי הם כדין בשר עגל שתפח האמור ברישא. וסברה הגמרא, שהכוונה לחיוב כרת, למי שאוכלם לפיגול ולנותר שתפחו.

אי אמרת בשלמא, שדין בשר העגל שתפח, האמור ברישא, הוא דין **דאורייתא, היינו דאיכא** גם כן פיגול ונותר שחייבים עליהם כרת מדאורייתא. **אלא אי אמרת שדין בשר העגל שתפח הוא רק דין דרבנן**, קשה — וכי חיוב כרת על פיגול ונותר **בדרבנן, מי איכא!**?

ומשינונו: המשנה הזו לא מדברת באכילת פיגול ונותר. אלא **אימא: וכן בטומאת פיגול וכן בטומאת נותר**. שגזרו חכמים על

חלה, יחשוב שמא כבר הפרישו קודם או פרישו אחר — כן, ומכיון שלא תצא תקלה — לא גזרו חכמים.

19. מסקנת הסוגיא שאם מלכתחילה לא היה שיעור ואחר — כך תפח, נחשב לשיעור מדרבנן. והקשו **התוספות**, אם כן, מה מסתפקת הגמרא במסכת שבת לגבי שהוציא חצי גרוגרת וחשב עליה לזריעה, ולגבי זריעה יש בזה שיעור הוצאה ולגבי אכילה אין בזה שיעור ואחר — כך תפחה לשיעור גרוגרת ונמלך והחליט לאוכלה, וסוף מלאכתו היתה במחשבת אכילה, ולגבי אכילה אמנם עכשו יש בו שיעור אבל

פירשה את הברייתא שמדובר באופן זה, שנטמא כשהיה פחות מכביצה ותפח לאחר מכן.

18. **הרשב"א והרא"ש** מסבירים מדוע גזרו חכמים במקום שלא היה בו שיעור ועכשו יש בו שיעור, מפני שחששו שמא יראה אדם שנגע בו שרץ ואיננו יודע שמלכתחילה לא היה בו כשיעור וכשיראה שחכמים מטהרים יבוא להקל גם במקרים אחרים שיהיה שיעור, ולפי זה כתבו שאם עשה עיסה מקמח פחות משיעור חלה ותפח כל — כך שנראה שיש בו קמח כשיעור, אין צריך להפריש חלה, מפני שכאן אין חשש שהרואה יטעה, מפני שכשיראה שלא הפרישו

שיעורא.

כי פליגי — כגון שהיה בו בתחילה כשיעור, ב-ת
וצמק לפחות מכשיעור, וחזר ותפח
לכשיעור, ובוה נחלקו:

וכל היבא דמעיקרא לא היה ביה שיעור
והשתא אית ביה שיעור, לא נחשב השיעור
הזה מדאורייתא, כי התפחה שהגדילה את
נפחו היא ממים בלבד שנכנסו בו, ורק
מדרבנן (20) (21) החשיבוהו כאילו יש בו

בתיובתא, האם צריך לומר אין דיחוי באיסורין.

20. כתב הרמב"ם פרק י"ד מהלכות מאכלות
אסורות הלכה ד', איסור אכילה בשיעור פחות
מכזית שתפח ועמד על כזית אסור ואין לוקין
עליו, וזה כפי המבואר בסוגייתינו שאסור
מדרבנן. והקשה הקרן אורה מה חידש בזה
הרמב"ם, הלא בין כה וכה זה אסור באיסור
דאורייתא גם כשזה חצי כזית מדין 'חצי שיעור'
שאסור בכל האיסורים, ומה מוסיף לנו העובדה
שנהיה כזית ואסור מדרבנן כאילו יש בו שיעור
כזית?

ותירץ הקרן אורה שיש נפקא מינה לענין
חולה שצריך לאכול דבר איסור, והדין שמאכילם
הקל הקל תחילה, וממילא עדיף להאכילו חצי
כזית שלא תפח מאשר חצי כזית שתפח לכזית.

והגרי"ז תירץ בנפקא מינה נוספת כגון
שנשבע לאכול את האיסור הזה, ואם זה היה רק
איסור חצי שיעור, השבועה היתה חלה, ועכשו
שיש בו איסור דרבנן כתב הש"ך ביורה דעה
סימן רל"ט סק"כ שאין השבועה חלה על כך.
עוד תירץ המנחת אברהם לדעת הרמב"ן
שבחצי שיעור אין הבדל בין איסורים חמורים
לקלים, ודרגת חומרת חצי איסור שוה בחלבים
כבנבילות, ואם כן, נפקא מינה בחצי זית נבילה
וחצי זית חלב שתפחו לכזית, שמצד דין חצי
שיעור אין הבדל ביניהם, אולם מצד האיסור
דרבנן, נחשב הכזית חלב לכזית חלב וחמור
מהכזית נבילה.

21. כתב החזון איש, בלחם יש ד' זמנים: א'

מלכתחילה לא היה בו שיעור, ומסתפקת בזה
הגמרא בשבת אם חייב או לא, ומקשים
התוספות מדוע זה נחשב שסוף המלאכה היתה
מחשבה על אכילה והיה שיעור אכילה, הרי
הגרוגרת תפחה ומלכתחילה לא היה בה גרוגרת,
ואם כן לגבי דינים דאורייתא נחשב גם עכשו
שאינ בו שיעור ומדוע הגמרא מסתפקת שיהיה
חייב, ותירצו על זה הראשונים כמה תירוצים.

הרמב"ן מתרץ, שדוקא בגרוגרת הגמרא
הסתפקה וכפי סברת הגמרא לקמן דף נה א
שגרוגרות כיון שאפשר לשולקן ולהחזירן לכמו
שהיו, לכן כשתפחה מועיל אפילו מדאורייתא
שנחשב לשיעור.

הרשב"א מתרץ, שלגבי שבת השיעור של
הוצאה נמדד בחשיבות הדבר שדרך בני-אדם
להצניע כמוהו מחמת חשיבותו, וכיון שתפח
ונראה גדול, הרי הוא חשוב לבני-אדם
וחייבים על הוצאתו, אולם לגבי טומאה ואיסורי
אכילה שצריך שיעור אכילה, שם מתחשבים
בגודלו המקורי מפני שזה שתפח ונתוסף בו
מים, אין זה מגדיל את ערך האכילה שבו.

השיטה מקובצת מתרץ, שהסוגיא במסכת
שבת הולכת כדעת רבי יוחנן, הסובר שאם
מלכתחילה לא היה בו ועכשו יש בו — נחשב
לשיעור מן התורה.

והרש"ש מתרץ, ששם מדובר בגרוגרת
שמלכתחילה היה בה שיעור וצמקה לחצי וחזרה
ותפחה, ובאופן זה מועיל מן התורה. ועיין
ברש"ש שמתרץ עוד תירוץ על שאלה זו. ועיין
עוד בביאור הגר"א אור חיים סוף סימן תפ"ו
שדן במסקנת הסוגיא שריש לקיש נשאר